

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző:

Cím:

Forrás:

Bp.
(Hely)

1943. II. 24.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Jókai Móra

Idő

"1943"

Személy

H

Emlékezés Jókai Móra

Irtta Keéri-Szántó Andor

1843-ban — tehát pontosan 100 évvel ezelőtt — tizennyolc esztendőes pápai jogászyerek korában írta első drámáját: A zsidó fiu-t. Ezzel az öt felvonásos drámával indul meg Jókai tüneményes írói pályája.

Emlékezzünk e százéves évfordulón Jókaira.

*

A drámát Jókai nagy titokban írta. Meg akarta vele nyerni a Nemzeti Színház száz-aranyos pályadíját. Terve nem sikerült. A jutalmat Obernyik Károly drámája nyerte meg, de ő is dicséretet kapott pályaművéért. Nagy dolog volt ez egy jogászyerek életében. Ekkor dőlt el végleg, hogy nem festő, hanem író lesz. Mindaddig kacérkodott a gondolattal, hogy a piketúrának szenteli magát, mert ügyesen festegetett és tanárjairól, meg barátairól készített arcképeit városszerte megbámulták. A pályaműnek más jelentősége is volt. Először is nem kisebb, mint Petőfi Sándor — aki akkor éppen Pápán vendégszínészkedett — tisztázta le gyöngybetűivel a darabot, mert a pályaműnek idegen kéz irásának kellett lennie. Ekkor barátokozott össze Jókai Petőfivel. Másodsor: a pályaműveket bíráló öttagú bizottságból kettő, Vörösmarty és Bajza amellelt voltak, hogy a jutalom

ennek a műnek adassék. Ügylátszik a két költő megérezte a fiatalkori kísérletben is a költőtársat, de a többség Obernyik műve mellett döntött. Sokat beszéltek akkortájt erről pesti irodalmi körökben: a Pilvaxban, meg a Csigában, úgyhogy mikor Jókai rövidesen Pestre került, nevét már ismerték az irodalom bennfentesei.

*

A darab hőse Fortunatus Imre, II. Lajos király pénzügyminisztere. A drámára kár sok szót vesztegetni. Shakespearei utánérzés: méregpohárral, temetői jelenettel, számtalan színváltozással — és kitűnő jambusokkal. De azon egy percig elmélázhatunk, hogy kicsoda kor lehetett az, amelyben egy ifjú drámája körül csoportosul: Jókai, mint szerző, Petőfi, mint másoló, Vörösmarty és Bajza, mint bírálók.

Jókai már igen korán kezdett verselgetni. 1832-ben — tehát hét éves korában — tanítója nevenapjára a következő verset írja:

„Éltesd Uram tanítomat,
Tartsd meg az én Rektoromat,
Hogy a jóra vezéreljen,
Hogy az ördög kárt ne tegyen
Az én lelkemben.“

Nem állítom, hogy ez a versike remekmű. De ne feledjük, hogy hét-esztendőes pöttöm-gyerek írta. És figyelmünket ne kerülje el a vers ritmusa és zsoltáros hangulata sem.

*

Egy évvel később — nyolcéves korában — édesapja nevenapjára ugyancsak verset írt. Mikszáth Kálmán „Jókai Mór élete és kora“ című kitűnő és igazán érdekes művében megemlékezik ezen felköszöntő utóiratáról, — vagy amint ő mondja, alájegyzéséről, — amely így szól: „Bocsánatot kérek kedves, drága Apámuramtól, hogy „te“-nek merem szólítani, de ez a vers miatt van így.“ (A vers egyik sora így szól: Légy boldog jó apám.)

Itt meg elmélázhatunk egy percre azon, minő volt a viszony a múlt század harmincas éveiben a szülők és gyermekek között.

Jókai és a pénz

Jókai jómódú családból származott. Tudjuk, hogy mikor a három Jókai-testvér osztályos egységet kötött, egyre-egyre 10.457 pengőforint jutott, ami akkoriban nagy pénz volt. A forradalmi évek utáni rövid néhány esztendőt nem tekintve, Jókai, mint író és szerkesztő komoly összegeket keresett. Pénze azért ritkán volt. Egyszer úgy megszorult, hogy I. Ferenc József titokban, Tisza Kálmán útján

36.000 forintot utalványoztatott neki magánpénztárából. Az Uristen talán azért intézkedett úgy, hogy Jókainak ne legyen pénze, mert közmondásos, hogy „nem énekel a csiz, ha bőven van kendermagja“ — és a Gondviselésnek bölcsen csakis az lehetett fontos, hogy költőnk minél többet énekeljen. Dehát mi is történt tulajdonképp a tetemes keresettel? Először is Jókai három lakást tartott egyszerre, amelyek mindegyike mindenkor fogadására készen állt. A pesti lakáson kívül, a svábhegyi meg a balatonfüredi villára gondoltunk. A többször megismétlődő képviselőválasztások nagy csomó pénzt vitték el. Ha kilépett háza kapuján, boldog-boldogtalan a legkisebb szolgálatért is fejedelmi borralót kapott tőle. Egy forinton alúl soha nem adta. Váltót csak annak nem írt alá, aki nem akarta. Asztalán legendás fácának, tengeri rákok, pezsgőben főzött töltöttkáposzták, meg januári zöldborsók mosolyogtak rá és vendégeire. Hiába, örök igaz-

ság: pénz csak annál marad meg, aki szereti és megbecsüli.

*

A pénz dolgokban közömbös Jókairól két jellemző esetet mondok el: Az egyik: egyizben bement kiadó-jához, szokott íróasztalához leült és nagy buzgalommal írni kezdett. Bejön a terembe egy fiatal író és meglátja Jókait.

— Kezét csokolom Móric bácsi.
— Adjon Isten, kedves öcsém! Gyere közelebb.

— Mit méltóztatik csinálni?
— Pénzt, öcsém, pénzt!
— Ejnye, tanítson meg erre engem is.

— Ne tanulj ezt meg, kedves öcsém, — mondja Jókai és mosolyogva felnyalából egy csomó aláírt váltóblankettát és vidáman meglobogtatja a levegőbe.

*

A másik: ötven éves írói jubileumát nagy ünnepséggel ülte meg a nemzet. Kiadói, a báró Eötvös Lóránt elnöklete alatt álló jubileumi bizottsággal karöltve, kiadták műveinek „Nemzeti Kiadás“-át. Ezért Jókainak a jubileum napján, 1894 január hó 6-án, százezer forint tiszteletdíjat kellett kézhez kapnia. 1893 novemberében — tehát alig két hónappal az esedékesség előtt — azt az ajánlatot tette kiadójának, hogy 25.000 forint azonnali kifizetése esetén lemond a további 75.000 forintról és azt átengedi kiadójának. „Ugyse fog ekkora összeg sohasem befolyjni!“ — mondta mosolyogva. Ezt a könnyelmű ajánlatot kiadója, az én atyai barátom és mesterem, Révay Mór János nem fogadhatta el, hanem 2—3000 forint előleggel az ügyet a jubileum napjáig eligazította.

Jókai és a nők

Mikor husz évvel később Révay ezt a kis epizódot nekem elbeszélte, megkérdeztem tőle, hogy az ajánlat megtételekor tulajdonkép mennyi honoráriumot mutatott ki a Jókai-számlán a Belvárosi Takarékpénztár? (A bizottság ugyanis — hogy a pénzügyi művelet bankszerű és nyilvános ellenőrzés alatt legyen — akként intézkedett, hogy minden összeg a Takarékhhoz folyjon be és az összes elszámolásokba a bizottság is, az író is, meg a kiadó is bármikor bele tekinthessen.)

— Igazán nem tudom — felelte Révay. — De ha kíváncsi vagy, egykettőre megállapíthatjuk.

Meg is állapítottuk. És ekkor kintűnt, hogy amikor Jókai 25.000 forintért el akarta adni honoráriumát, akkor már 62.000 forint honoráriumot tartott számára nyilván a Takaréknak. Ekkor mondtam Révaynak:

— Boldog idők lehettek annak idején. Rózsaszínű álmvilágban éltetek. Manapság, azt hiszem, az író is, a kiadó is elsősorban a számlák állását nézné meg józanul...

— Józanul? — kérdi Révay fejcsóválva. — aTnuld meg, fiam, hogy a józanság nem a legfőbb kiadói és emberi erény.

És milyen igaza volt. A józanság a

kiadói elgondolásnak szárnyát szegi, az ember életét pedig nem szépíti, legfeljebb a szája ízét keseríti.

Jókai igen csinos, arányos alakú, ábrándos-kékszemű, tehetős fiatal-ember volt. Huszonhárom éves korában neve már közismert volt az országban. Érthető, hogy a nők nagy érdeklődéssel fordultak felé. Nem nagy sikerrel. Nem volt szoknyavadász. A nők viszonylag kevésbé érdekelték. Tudjuk, hogy első princípálisának leánya nagy hatással volt rá; jóval később egy gyámlicánya pörkölte meg szívét, majd egy rácvárosi ügyvéd fiatal özvegyéről beszélt a fáma. De hosszú élete folyamán csak két nő volt, aki őt igazán „birtokba vette“.

Az első egy évtizeddel öregebb, a másodikik öt évtizeddel fiatalabb volt nála. Az első országos hírű tragika, a második névtelen kezdő színésznő volt. Amikor az elsőt nőül vette, szakított vele családjá, amikor a másodikat nőül vette, szakított vele nemzeté. Mindkét szakítás mérhetetlen fájdalmat okozott neki, de a gyenge, álmodozó és szelid férfi, — amikor e két nőről volt szó: makaccsá és hajthatatlanná vált és minden poklokot keresztül érvényesítette akarátát. Mindkettőt feleségül is vette. Isteni szemüvegen nézte a nőket és úgy látta őket, ahogy képzelete festette. Ez a csodálatos vakság az istenek legnagyobb ajándéka volt.

*

Jókai lapjában az „Üstökös“-ben és Mikszáth előbb említett művében megírta, hogy a kis Móricot négyéves korában édesanyja a színházba magával vitte. Bohózatot adtak, amelyben a cselekmény úgy bonyolódik, hogy a színpad egyszerre tele lesz asszonyokkal, akik nagy tere-feréjükkel megnevettetik a közönséget. Az egyébként csendes és bátortalan kisfiú, a darab hatása alatt, egyszerre csak hangosan felkiáltott: „Óh, asszonyok, asszonyok!“ Ez volt első nyilvános kijelentése élete elején, bizvást ez lehetett volna az utolsó is, élete végén.